

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту

Сокур Владислав Сергійович

**ФОРМУВАННЯ ГРОМАДАЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ
УНІВЕРСИТЕТУ ЗАСОБАМИ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-науковою програмою
Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи)

Умань – 2022

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: кандидат педагогічних наук, доцент Дудник Наталка Василівна

РЕЦЕНЗЕНТ: кандидат педагогічних наук, доцент Терешко Інна Григорівна

Захист відбудеться 19 травня 2022 року о 9:00 год. на засіданні ЕК кафедри педагогіки та освітнього менеджменту.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі педагогіки та освітнього менеджменту, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. №316

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ ЗАСОБАМИ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ.....	7
1.1 Громадянська активність студентів як психолого-педагогічна проблема.....	7
1.2. Засоби студентського самоврядування в формуванні громадянської активності	20
РОЗДІЛ 2. УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ	35
2.1. Стан сформованості громадянської активності студентів.....	35
2.2. Шляхи удосконалення формування громадянської активності студентів університету засобами самоврядування	47
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ.....	90

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасне суспільство потребує громадян з високим рівнем свідомості, громадянської культури, яким притаманні патріотизм, почуття обов'язку, стійка громадянська позиція та які здатні діяти у напрямі збереження і примноження національних цінностей. Саме тому сформованість у сучасній молоді активної громадянської позиції без перебільшення можна назвати важливою умовою розвитку Української держави.

Про формування громадянської активності, як один із пріоритетних напрямів розвитку і самореалізації молоді, наголошується як у Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 рр., так і в низці міжнародних документів, зокрема у Програмі Європейського Союзу «Молодь в дії» на 2014–2020 рр., Хартії основних прав Євросоюзу, Європейському пакті в інтересах молоді, Європейській хартії участі молоді в громадському житті на місцевому і регіональному рівні, Молодіжній стратегії Європейського Союзу та ін.

Формування громадянської активності студентів у закладах вищої освіти здійснюється переважно через позааудиторну роботу. Проте головним недоліком сучасного стану позааудиторної виховної роботи закладів вищої освіти є те, що студент є її об'єктом. Не принижуючи значення тих заходів, які у позааудиторний час проводять зі студентами куратори та заступник з виховної роботи, треба наголосити, що ефективність роботи з формування громадянської активності студентів значно підвищується, коли вони стають суб'єктами виховного процесу. Одним з найбільш ефективних засобів активізації студентів є діяльність студентського самоврядування, що, за відповідних умов організації, забезпечує демократизацію студентського життя, сприяє виробленню навичок працювати в команді, вчить вирішувати та відповідально виконувати соціальні зобов'язання, долучаючи їх і до цінностей громадянського суспільства, його становлення.

У педагогічній науці накопичено значний досвід вивчення окремих аспектів означеної проблеми. Зокрема, зміст і умови формування громадянської компетентності особистості було досліджено: О. Беляєвим, І. Корольовим, А. Марковою, М. Михайліченком, О. Пошетун, В. Сухомлинським та ін. Проблемі формування громадянської зрілості присвячено праці: Т.Абрамян, П. Блонського, М. Боришевського, А. Макаренка, В. Радула, О. Сухомлинської, К. Чорної та ін. Різні аспекти громадянського виховання студентської молоді досліджено у працях: О. Алексєєва, Я. Боренько, А. Панчук, Ю. Руденка та ін. Організаційні аспекти самоврядування студентів, проблеми їхньої соціалізації та самореалізації, становлення як суб'єктів життєтворчості, окреслено в дослідженнях І. Беха, О. Бялик, О. Дубасенюк, І. Зязюна, В. Моргуна, В. Радула, В. Троцько та ін.. Однак, питання необхідності формування громадянської активності студентської молоді в умовах діяльності органів самоврядування закладу вищої освіти розроблено недостатньо.

Зростаюча актуальність проблеми, її теоретична та практична значущість і водночас недостатня розробленість зумовили вибір теми кваліфікаційного дослідження: **«Формування громадянської активності студентів університету засобами студентського самоврядування».**

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати шляхи удосконалення формування громадянської активності студентів університету засобами самоврядування та експериментально перевірити їх ефективність.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження:**

1. На основі аналізу досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній теорії й практиці, уточнити зміст базових понять формування громадянської активності студентів університету.
2. Розкрити особливості студентського самоврядування як засобу формування громадянської активності.
3. З'ясувати стан сформованості громадянської активності студентів університету.

4. Розробити та експериментально перевірити шляхи удосконалення формування громадянської активності студентів університету засобами самоврядування.

Об'єкт дослідження – формування громадянської активності у студентів університету.

Предмет дослідження – шляхи удосконалення формування громадянської активності студентів університету засобами самоврядування.

Методи дослідження. Комплексний підхід до вивчення проблеми зумовив використання таких методів: *теоретичних* – аналізу філософської, педагогічної, психологічної та соціологічної літератури для виявлення специфіки діяльності органів студентського самоврядування та можливостей його виховного впливу на рівень громадянської активності студентів університету; синтезу, порівняння, узагальнення різних наукових підходів для уточнення базових понять дослідження; *емпіричних* – анкетування, тестування, бесід, педагогічного спостереження, оцінки і самооцінки, експертної оцінки для визначення рівнів сформованості громадянської активності студентів університету; *педагогічного експерименту*.

Експериментальна база дослідження: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Усього було залучено 75 студентів факультету української філології: 36 осіб склали контрольну групу (КГ), 39 осіб – експериментальну (ЕГ).

Теоретичне значення роботи полягає в обґрунтуванні понять «громадянська активність студентів університету» та «формування громадянської активності студентів університету» та розкритті особливостей студентського самоврядування як засобу формування громадянської активності студентів університету.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: перевірено на практиці ефективність розроблених форм та методів використання засобів студентського самоврядування у формуванні громадянської активності студентів університету; розроблено та апробовано

методичні рекомендації щодо поетапного формування громадянської активності студентів засобами самоврядування та тренінгову програму «Удосконалення громадянської активності студентів університету».

Основні положення і висновки кваліфікаційного дослідження можуть бути використані в практичній діяльності органів студентського самоврядування університету, тьюторів академічних груп, заступників деканів з виховної роботи на факультетах, соціальних педагогів, які працюють зі студентською молоддю, під час викладання навчальних дисциплін у ЗВО «Теорія виховання», «Методика виховної роботи у ЗВО», «Педагогіка вищої школи» у розробці програмно-методичних матеріалів, семінарів, круглих столів у практиці студентського самоврядування; у процесі підготовки фахівців до формування громадянської активності учнів у системі післядипломної педагогічної освіти.

Апробація матеріалів дослідження. Основні положення, висновки і результати дослідження доповідалися та обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини та на Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми підготовки сучасного педагога: теорія, історія, практика» (м. Умань, 24 листопада 2021 р.).

Публікації. За матеріалами роботи опубліковано статтю «Студентське самоврядування як засіб формування громадянської активності майбутніх педагогів».

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (84 позиції). Загальний обсяг роботи становить 95 сторінок, основного тексту 80 сторінок.

ВИСНОВКИ

Розкрито наукові засади формування громадянської активності студентів університету. Громадянську активність студентів університету визначено як структурно-змістовну якість особистості, що містить знання прав та обов'язків студентської молоді; усвідомлення відповідальності за якість майбутньої професійної діяльності; прагнення мобілізувати свої морально-вольові зусилля на досягнення суспільно значущої мети; здатність до рішучих дій, спрямованих на покращення студентської громади та суспільства; уміння адекватно реагувати на критику студентської громади, аналізувати результати власної громадянської діяльності та прогнозувати наслідки цієї діяльності. Доведено, що формування громадянської активності студентів університету – це процес і результат розвитку їх громадянської активності, як структурно-змістової якості в умовах студентського самоврядування.

Поняття «студентське самоврядування» охарактеризовано як цілісний структурний механізм, що дає змогу студентам, шляхом самоорганізованої діяльності, брати участь у керівництві справами колективу, у взаємодії з органами управління університету, захищати власні права та інтереси, виховує громадянську активність та сприяє гармонійному розвитку особистості майбутнього фахівця.

Розкрито сутність та особливості виховного впливу студентського самоврядування на рівень громадянської активності студентів університету. Особливістю виховного впливу студентського самоврядування на рівень громадянської активності студентів університету є опосередкованість такого впливу, тобто надання студенту певних форм та умов діяльності для самостійного формування та розвитку досліджуваного утворення. До засобів студентського самоврядування належать: заходи, що організовуються та проводяться органами студентського самоврядування, суб'єкт-суб'єктну взаємодію між членами студентського самоврядування, комунікацію з адміністрацією університету (студентський ректор, ректор університету,

проректори з навчально-наукової роботи, проректор з адміністративно-господарської частини, директор бібліотеки, комісія по роботі зі студентами (заступники з виховної роботи на факультетах), комісія по роботі у гуртожитку, директор творчих центрів) та адміністрацією міста.

Визначено та охарактеризовано структуру громадянської активності студентів університету: стійкі соціальні мотиви стосовно досягнення суспільно значущих цілей, наявність у студента мотиву досягнення, ціннісного ставлення до майбутньої професійної діяльності; знання про громадські молодіжні організації та їхню діяльність, усвідомленість знань про громадянську відповідальність, наявність громадянської свідомості; здатність до лідерства, наявність відповідальності за власні рішення, дії та дії команди; наявність умінь до самопізнання, здатність до самоаналізу, самооцінки, самокритики результатів власної суспільно корисної діяльності.

Подано змістову характеристику таких рівнів сформованості громадянської активності студентів університету: недостатній, початковий, достатній, високий.

Проведено констатувальний експеримент, під час якого було застосовано такі стандартизовані методики: «Мотивація успіху і страх невдачі», «Методика виявлення мотивації досягнень (Ю. Орлов); «Вивчення мотивації навчання у виші» (Т. Ільїна), «Виявлення й оцінка комунікативних і організаторських схильностей (КОС-2) (В. Синявський, Б. Федоришин)», «Самооцінка особистості», «Дерево» та тест «Визначення рівня сформованості громадянських якостей особистості» (О. Тимчишин); авторські анкети: «Дослідження знань студентів про громадянськість», «Громадянська свідомість».

Узагальнені дані щодо виявлення початкового рівня громадянської активності студентів університету дають підстави зробити такі висновки: недостатній рівень громадянської активності було виявлено у 23,4 % студентів контрольних та 22,5 % студентів експериментальних груп; початковий рівень громадянської активності було визначено у 53,7 % студентів контрольних груп

та 53,5 % експериментальних груп; достатній рівень засвідчили лише 17,0 % студентів контрольних та 18,2 % студентів експериментальних груп. Найнижчі показники спостережено стосовно високого рівня громадянської активності студентів університету: лише 5,9 % респондентів як у контрольних, так і в експериментальних групах.

Експериментально перевірено такі шляхи удосконалення формування громадянської активності студентів університету засобами самоврядування: змістово-методичне забезпечення роботи студентських тьюторів, опора на внутрішні потреби студента, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, організація і проведення soft skills-тренінгів. Запропоновано додаткові форми виховної роботи щодо формування громадянської активності студентів університету засобами самоврядування: консультації (групові та індивідуальні), дискусійні клуби, круглі столи, тренінги, членство в громадських організаціях, стажування у міській раді, участь у фестивалі «Студентська республіка». Розроблено тренінгову програму «Удосконалення громадянської активності студентів університету», в основу якої покладена концепція зв'язку виховних впливів на студентів з їхніми поглядами та переконаннями.

За результатами експериментальної роботи підтверджена ефективність та доцільність запропонованих форм та методів формування громадянської активності студентів університету засобами студентського самоврядування. З'ясовано, що учасники експериментальної групи відчутно покращили рівень громадянської активності. Частина студентів із недостатнім рівнем громадянської активності в експериментальних групах зменшилася на 11,2% (4 особи), а в контрольних групах кількість студентів із недостатнім рівнем залишилася незмінною – 2 особи на початку експерименту та 2 особи в його кінці. Щодо початкового рівня, то в експериментальній групі студентів, які мали початковий рівень під час констатувального експерименту зменшилась на 9,9% (4 особи), тоді як в контрольній групі число таких студентів зменшилося лише на 1,5% (1 особа). Натомість збільшилася кількість студентів, які мають

достатній рівень: у експериментальній групі на 10,5% (4 особи), у контрольній – на 3,1% (1 особа). Також збільшилась кількість студентів із високим рівнем: на 10,6% (4 особи) у експериментальній групі, у контрольній кількість студентів із високим рівнем сформованості громадянської активності лишилася незмінною (2 особи на період констатувального етапу експерименту та 2 особи по закінченню формувального).